

سال هفتم/ پاییز ۱۳۹۷

بررسی وضعیت نشر کتاب در استان بوشهر بین سال های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ و چاپ و چاپخانه

- محمد روا^۱
- زاهد بیگدلی^۲

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی وضعیت نشر کتاب در استان بوشهر بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ و وضعیت چاپ و چاپخانه می باشد. این پژوهش از نوع مطالعات اسنادی است و جامعه مورد مطالعه شامل کلیه کتاب‌های منتشر شده در فاصله سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ است. برای تحلیل آماری از روش‌های آماری توصیفی شامل درصد و میانگین و همچنین نمودارها برای توصیف مشخصه کتاب استفاده شد. در این پژوهش برای سرشماری آمار کتاب‌های منتشر شده چندین بانک اطلاعاتی مورد مطالعه قرار گرفت که در نهایت بانک اطلاعات مؤسسه خانه کتاب کامل‌ترین بانک اطلاعاتی حوزه کتاب تشخیص داده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ تعداد ۳۳۴ عنوان کتاب در استان بوشهر منتشر شده است. بیشترین تعداد کتاب‌های منتشر شده با ۶۰ عنوان در سال ۱۳۸۳ و کمترین تعداد با ۶ عنوان در سال ۱۳۹۰ بوده است. همچنین کتاب‌های حوزه‌های ادبیات و دین هرکدام با ۱۱۱ و ۸۲ عنوان بیشترین و کتاب‌های حوزه فلسفه و روانشناسی با ۱ و ۲ عنوان کمترین کتاب‌های منتشر شده را به خود اختصاص دادند. از میان کتاب‌های منتشر شده ۹/۵۸ درصد کتاب‌ها ترجمه شده، ۹۰/۴۱ درصد کتاب‌ها تألیفی، ۸۸/۶۲ درصد کتاب‌ها چاپ اول و ۱۱/۳۷ درصد تجدید چاپ بودند. میزان فعالیت ناشران در سال ۱۳۸۳ با ۶۵ و ۱۳۹۰ با ۷ ناشر بیشترین و کمترین فعالیت ناشران در استان بوشهر بوده است. با فراهم‌آوری امکانات نشر بیشتر کتاب در استان‌ها و تأمین کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان، دانشجویان و پژوهشگران می‌توان به افزایش میزان باسوادی اجتماع، گسترش بیشتر فرهنگ مطالعه، نظام آموزشی و کسب تخصص‌ها و مهارت‌ها کمک بزرگی نمود.

واژگان کلیدی: نشر، نشر کتاب، چاپ و چاپخانه، آمار نشر کتاب، ناشران، استان بوشهر

^۱ کارشناس ارشد کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (مرکز بوشهر). نویسنده
مسئول abpkhsh.rava@gmail.com

^۲ عضو هیئت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

مقدمه و طرح مسئله

نشر نقطه‌ای است که در آن نیازهای فرهنگی جامعه، ضرورت‌های اقتصادی، امکانات فنی، هدف‌ها و نیازهای گروه‌های گوناگون اجتماعی، فکر، اندیشه، علم، هنر، عاطفه و بسیاری از چیزهای دیگر به هم گره خورده است (آذرنگ، ۱۳۸۷: ۱۸۶). نشر کتاب امروزه یکی از بزرگترین فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی است. چاپ و نشر، هم به دلیل اهمیت جایگاه اطلاع‌رسانی و افزایش سطح فرهنگ عمومی و هم به دلیل نقش اقتصادی آن در اشتغال‌زایی، جذب سرمایه، عرضه و تقاضای بین‌المللی همواره مورد توجه به ویژه دولت‌مردان، برنامه‌ریزان و عامه مردم بوده است.

نشر کتاب، آینه تمام‌نمای رشد مدنیت، فرهنگ و تمدن بشری است و یکی از شاخص‌های اصلی برای سنجش رشد و گسترش جامعه در دنیای امروز به شمار می‌رود. توجه ویژه سیاست‌مداران و برنامه‌ریزان کشورهای گوناگون جهان به عرصه نشر، به ویژه نشر کتاب، نشان از اهمیت صنعت نشر در دنیای کنونی دارد. بررسی جنبه‌های گوناگون صنعت نشر، کمک بسیار مهمی برای برنامه‌ریزی‌های کلان فرهنگی است و بدون داشتن اطلاعات درست، برنامه‌ریزی بلندمدت و واقع‌بینانه امکان‌پذیر نخواهد بود. با توجه به اهمیت توجه به کتاب، دولت‌ها توجه ویژه‌ای برای حمایت از تولید و نشر کتاب نشان می‌دهند و با تمهیداتی میزان عرضه این کالا را افزایش دهند.

نشر کتاب در ایران به تعبیری مهم‌ترین و اصلی‌ترین صنعت فرهنگی یا یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین ارکان صنعت فرهنگی است. تامین کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان و دانشجویان و فراهم کردن مواد خواندنی برای جمعیتی که اکنون به بالای هشتاد میلیون نفر رسیده و بیش از ۸۰٪ آن باسواد هستند، به خودی خود و قطع نظر از هر عامل دیگری، می‌تواند به صنعتی مولد، اشتغال‌زا، فعال و تأثیرگذار بر جنبه‌های گوناگون جامعه تبدیل شود. رشد جمعیت کشور، افزایش باسوادی، گسترش بیشتر نظام‌های آموزشی در آینده، نیاز روزافزون به تخصص‌ها و مهارت‌های گوناگون و افزایش نیاز به اطلاعات و مطالعه، از سویی چشم‌اندازی را رسم می‌کند که از نظر فرهنگی، صنعتی-تولیدی، اقتصادی، اجتماعی و نیز از نظر سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، مدیریت و سازماندهی نشر نیازمند بررسی و مطالعه بیشتر است (آذرنگ، ۱۳۸۰: ۲۰).

در ادامه مطلب فوق می‌توان به مشکلات و موانع نشر در ایران نیز اشاره نمود که نشر در ایران نیز طی عمر کوتاه خود همواره با مشکلات عدیده‌ای دست به گریبان بوده و با فراز و نشیب‌های گوناگون برخاسته از تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و پیشرفت‌های فنی مواجه بوده است. این مشکلات مانع از شکل گرفتن مؤسسات انتشاراتی بزرگ به معنای واقعی

^۱ بر پایه اطلاعات موجود در بخش نشریات سایت مرکز آمار ایران به نشانی <http://www.amar.org.ir>

خود بوده و به تعطیل شدن بسیاری از مؤسسات انتشاراتی منجر شده است. عمده مشکلات حاکم بر نشر ایران هنوز لاینحل باقی مانده و سیاست‌های مختلف دولتی و راه کارهای متعدد دست‌اندرکاران نشر، گره عمده‌ای را نگشوده است.

با توجه به این مسئله که استان بوشهر در زمینه نشر و چاپ کتاب قدمت طولانی و زیادی دارد (که حتی می‌توان به روایت تاریخ ورود نخستین دستگاه چاپ به بوشهر را در عصر صفوی و افشار دانست). علاوه بر این موضوع، هر ساله در ایران طرحی اجرا می‌شود تحت عنوان پایتخت کتاب ایران، که بر مبنای آن هر سال شهری به عنوان پایتخت کتاب ایران انتخاب می‌شود. بخش‌هایی از این طرح از پایتخت جهانی کتاب الگوبرداری شده است اما از نظر ساختار اجرایی همخوانی‌های زیادی با شرایط فعالیت فرهنگی در ایران پیدا کرده است. در اولین سال رقابت میان شهرهای ایران برای کسب عنوان پایتخت کتاب، اهواز با مشارکت نهادهای غیردولتی همچون کانون آموزش شهروندی برای توسعه (کاشت) موفق به اخذ این عنوان شد. در سال دوم، نیشابور توانست این عنوان را از آن خود کند. استان بوشهر با توجه به فعالیت‌های گسترده در زمینه کتاب و ترویج فرهنگ کتابخوانی، به عنوان سومین پایتخت کتاب ایران در سال ۱۳۹۶ برگزیده شد. با توجه به این مهم، این موضوع پیش می‌آید که کتب منتشر شده در استان بوشهر بیشتر در چه خصوصی هستند؟ و یا در چه موضوعاتی کتب کمتری چاپ می‌شود؟ با بررسی و تحلیل دقیق در میان کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر می‌توان در شناخت درست کمبودها و مشکل‌های قلمرو نشر کمک کرده و با ارائه راهکارهای به صنعت نشر کشور (خصوصاً استان بوشهر) کمک شایانی نمود. همچنین، نگرش درستی در اختیار دست‌اندرکاران این صنعت اعم از نویسندگان، ناشران، توزیع‌کنندگان، و جز آن قرار دهد که در چه زمینه‌های از ده رده اصلی دانش که شامل (کلیات، فلسفه و روانشناسی، دین، اجتماع، زبان، علوم، فنون، هنر و سرگرمی، ادبیات و تاریخ و جغرافیا) میزان کمتری کتاب منتشر شده، یا چه قسمت‌هایی باید بهبود بخشیده شود. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و اتحادیه ناشران سراسر کشور از جمله نهادهایی هستند که می‌توانند با استفاده از دستاوردهای این پژوهش به سیاست‌گذاری کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در قلمرو نشر بپردازند. اهدافی که این پژوهش دنبال می‌کند؛ وضعیت نشر کتاب در استان بوشهر بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰، از نظر تألیف و ترجمه، چاپ نخست و مجدد، شمارگان کل کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر، قلمروهای موضوعی (بر اساس ده رده اصلی دانش) و همچنین شناسایی میزان مشارکت ناشران فعال استان بوشهر در انتشار کتاب مورد بررسی می‌باشد. اما با بررسی در پژوهش‌های پیشین نشان داد که جنبه‌های مختلفی در قلمرو نشر کتاب مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است که به شرح ذیل می‌باشد:

نخست پژوهش‌هایی که وضعیت آماری نشر کتاب در یک دوره زمانی مشخص و در موردهایی مقایسه دو دوره زمانی را با هم از نظر شاخص‌هایی چون نوبت چاپ، تالیف و ترجمه، محل نشر و پراکندگی جغرافیایی نشر کتاب و قلمروهای موضوعی مورد بررسی قرار داده است) مرادی، ۱۳۵۰؛ مومنی مدادی، ۱۳۶۶؛ حاجی شیزری، ۱۳۷۲؛ شوشه‌ریز، ۱۳۷۶؛ شکوری، ۱۳۷۸؛ رنجبری، ۱۳۸۰؛ صبحی، ۱۳۸۱).

مهدیانی و مرتضوی (۱۳۸۲)، در پژوهشی با عنوان سیمای نشر کتاب در ایران طی برنامه‌های دوم و سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۳-۱۳۸۳)، با هدف فراهم آوردن منابعی از اطلاعات و آگاهی در مورد سیر تحولات نشر کتاب در سال‌های پس از انقلاب اسلامی، به بررسی این دوره از تاریخ نشر پرداختند. این پژوهش از نوع مطالعات اسنادی است که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۱، ۲۴۹۵۵ عنوان کتاب در ایران منتشر شده و نشر کتاب در این مدت میانگین نرخ رشدی حدود ۲۲ درصد داشته است. در این دوره، گروه دین با برخورداری از ۵۲۴۶۳ عنوان کتاب و ۲۱ درصد سهم از کل کتاب‌های منتشر شده در ردیف نخست، و ادبیات و علوم عملی به ترتیب با ۲۰/۶ و ۱۲/۱ درصد سهم، در ردیف‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. رده‌های کلیات، فلسفه، روانشناسی و هنر با برخورداری از کمترین سهم، مرتبه‌های پایانی این مقیاس را بدست آورده‌اند.

مکی‌زاده (۱۳۸۲) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی وضعیت نشر و ناشران کتاب در استان یزد طی دهه‌ی ۷۰" نشان می‌دهد که به استثنای دو سال ۱۳۷۱ و ۱۳۷۵ رشد انتشارات در کل سیر صعودی را طی کرده است، ولی نسبت به کل کشور در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. از نظر موضوعی بیشترین عناوین در حوزه ادبیات و کمترین در حوزه هنر منتشر شده است. بیشتر ناشران از وضعیت و شرایط نشر رضایت داشته‌اند.

باب‌الحواحجی و همکاران (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل آماری سیر تحول و زمینه‌های نشر کتاب ایران میان سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۷" به بررسی تحلیلی وضعیت نشر کتاب در ایران میان سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷ پرداختند. در این پژوهش سعی شده است که کتاب‌های منتشر شده بر اساس تألیف و ترجمه، چاپ نخست و چاپ مجدد، نشر تهران و شهرستان، قلمروهای موضوعی و میزان مشارکت ناشران تهرانی و شهرستانی در انتشار کتاب مورد بررسی قرارگیرد. برای این کار از روش اسنادی و کتابسنجی استفاده شده است. جامعه پژوهش شامل اطلاعات آماری تمامی کتاب‌های منتشر شده میان سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۸۷، بر پایه بانک اطلاعاتی مؤسسه خانه کتاب است. در مجموع تعداد ۵۶۰۳۳۹ عنوان کتاب در طول دوره مورد بررسی عرضه شده است که از ۱۸۶۳ عنوان در سال ۱۳۵۸ به ۵۶۸۹۳ عنوان در سال ۱۳۸۷ رسیده است. به طور میانگین ۲۳ درصد از جمع کتاب‌های منتشر شده را کتاب‌های

ترجمه، ۷۷ درصد تألیف، ۵۱ درصد چاپ نخست و ۴۹ درصد چاپ مجدد تشکیل دادند. همچنین ۷۷ درصد کتابها در تهران و تنها ۲۳ درصد دیگر در شهرستانها منتشر شده است. نایلر^۱ (۲۰۰۱) در مقاله‌ای به بررسی کتابخانه‌ها در عصر الکترونیک می‌پردازد و می‌افزاید کتابخانه‌های ترکیبی و دو رگه که آمیزه‌ای از منابع چاپی و الکترونیکی می‌باشند، هرکدام دو گونه بر نحوه استفاده تأکید می‌ورزند. مواد چاپی، کمک به استفاده کننده با استفاده اطلاعات موجود و منابع الکترونیکی بیشتر بر اطمینان از دسترسی به اطلاعات تأکید دارند. از سوی دیگر دلایل این که چرا محتوای نشریات بیشتر از کتابها تحت تأثیر پیشرفت الکترونیکی شدن منابع اطلاعی قرار گرفته و همچنین تشریح دیجیتالی شدن نشریات و پیوند کتابخانه‌ها، در شناسایی با محتوای مرتبط و کیفیت بالا که دغدغه همیشگی کاربران بوده و خواهد بود، مورد مطالعه قرار گرفته است.

یانگ^۲ (۲۰۰۴)، در مقاله‌ای با عنوان "صنعت چاپ و نشر کتاب در کره جنوبی" به بررسی وضعیت نشر کشور کره جنوبی پرداخته است. در این مقاله اشاره شده است که منحنی رشد نشر کره جنوبی با شیب تندی از دهه ۱۹۶۰ به بعد به صورت صعودی مسیر خود را طی کرده است و این اتفاق بر اثر برنامه‌های گسترده صنعتی-اقتصادی، آموزشی،... بوده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که پس از تقریباً ۴ دهه فعالیت نشر، تعداد مؤسسات انتشاراتی در سال ۲۰۰۰، به بیش از ۱۶۰۰۰ مؤسسه رسیده است و در زمان نگارش مقاله (سال ۲۰۰۴)، از مرز ۲۵۰۰۰ مؤسسه نیز گذشته است. همچنین میانگین شمارگان کتابها بیش از ۲۷۰۰ نسخه بوده و میزان سرمایه در گردش نشر در همان سال حدود ۲۷ میلیارد دلار آمریکا برآورد شده است.

بررسی پیشینه استان بوشهر

با توجه به این موضوع که قلمرو این پژوهش در خصوص استان بوشهر می‌باشد ابتدا ضروری است که به مطالب مختصری در خصوص بیوگرافی استان بوشهر، موقعیت فرهنگی و تاریخی بسیار مهم این خطه از کشور بپردازیم و سپس در خصوص صنعت چاپ و اولین ورود چاپخانه به این استان بر اساس اسناد و شواهد تاریخی که برخی صاحب نظران در تالیفات و مقاله‌های خود بدان اشاره داشته‌اند بپردازیم:

استان بوشهر با مساحتی در حدود ۲۳۱۶۷ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران و در حاشیه‌ی شمالی خلیج فارس قرار دارد. این استان دارای ده شهرستان و ۷۰۰ کیلومتر با خلیج فارس خط ساحلی دارد (حمیدی، ۱۳۷۳: ۱۳). این ناحیه از ایران زمین از قدمتی دیرینه

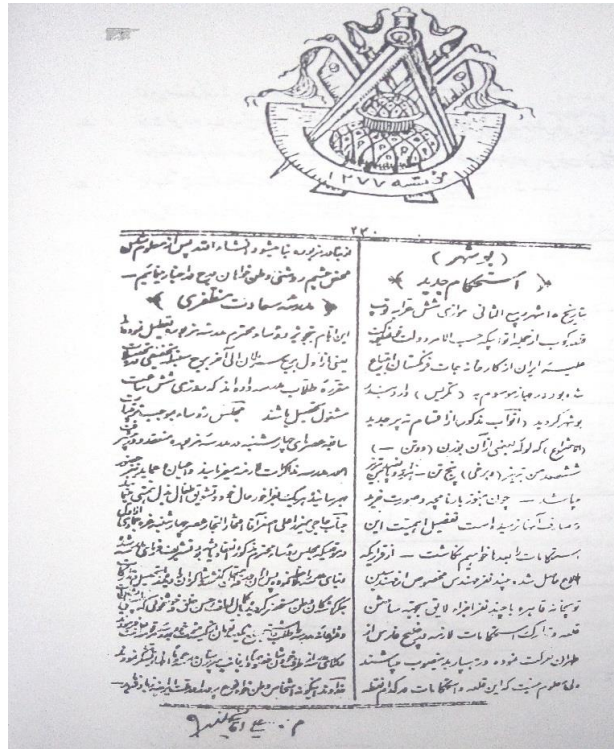
¹Naylor

²yang

برخوردار است به طوری که پیشه تاریخی و فرهنگی آن را تا دو هزار و دویست سال قبل از میلاد دانسته‌اند (همان: ۱۲). کتابخانه‌ها و مراکز علمی شهر «لیان» تا دانشگاه «سینیز»، مدارس علمی بندر «سیراف»، کتیبه‌های میخی و بقایای معابد دوره‌ی لیان در «سبزآباد» و «ریشهر»، بقایای کاخ‌ها و کتیبه‌های هخامنشی همگی اسناد این تاریخ پرفراز و نشیب است. معماری کم نظیر، اعتقادات مذهبی مردم، حضور ادیان مختلف، وجود نخستین آثار حمل و نقل هوایی و ریلی، وجود اولین سینماها، چاپخانه‌ها، حضور نمایندگی‌های سیاسی و تأسیس اولین مدارس و مراکز آموزشی از قبیل مدرسه سعادت از نشانه‌های بارز این بالندگی و شکوفایی این کهن دیار است (یاحسینی، ۱۳۹۰: ۸). مدرسه سعادت بوشهر از مدارس مهم بنادر جنوب به شمار می‌رفت. اقداماتی که احمدخان دریابیگی (حکمران بوشهر و بنادر جنوب ایران) در عرصه فرهنگ انجام داد موجبات فراهم آمدن زمینه‌های مناسبی برای تأسیس مدرسه سعادت در بوشهر گردید. او که خود از تحصیل کردگان رشته مهندسی نظام در دارالفنون بود با تشریک مساعی عالمانه شیخ محمد حسین سعادت، فارغ التحصیل دارالمعلمین تهران و مدرس دروس الهیات و ادبیات عرب دارالفنون و مدرسه افتتاحیه‌ی تهران (۱۳۷۷ش/۱۳۱۶ق.)، مکتب احمدیه را که سال‌ها قبل در بوشهر آغاز کرده بود، به گونه‌ای جدید به مدرسه‌ای رسمی در جنوب ایران بنام مدرسه سعادت (۱۳۷۸ش/۱۳۱۷ق.)، مبدل ساخت (دشتی، ۱۳۷۸: ۲). نمونه‌های از اسناد مربوط به مدرسه سعادت در ذیل آمده است.

شرح عکس: این تصویر، دانش‌آموزان مدرسه سعادت را با مدیر و تنی چند از معلمین در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۰۱ تا ۱۳۰۸ در حیاط مدرسه نشان می‌دهد. شخص روحانی که در وسط تصویر میان دو روحانی دیگر دیده می‌شود مرحوم محمد تقی فیلسوف روانشاد است روحانی دیگر که در میان دو ردیف دانش‌آموزان مشاهده می‌شود مرحوم شفیق شهریاری است و روحانی سمت چپ تصویر در کنار دانش‌آموزان حامل پرچم، مرحوم سید محمد علی ریاضی است.

شرح سند^۱: انعکاس اخبار مدرسه سعادت بوشهر در روزنامه مظفری چاپ بوشهر. بنا به دستور رؤسای مدرسه مزبور از اول برج سرطان (تیر) الی سنبله (شهریور) تخفیفی در خصوص تحصیلات طلاب نمودند که روزی شش ساعت مشغول تحصیل باشند. همچنین جلسه رؤسای مدرسه نیز در روزهای عصر چهارشنبه در مدرسه مزبور جهت پیشرفت امور مدرسه و مذاکرات لازم برپا گردد.

بندر بوشهر شهری است که در زمینه تاریخ چاپ دارای سابقه و قدمت قابل توجهی است و به گواه اسناد مسلم تاریخ یکی از شهرهای ایران بوده که دستگاه چاپ وارد آن شده است. بوشهر پس از شهرهای اصفهان، تبریز، تهران، یزد و ارومیه ششمین شهر ایران است که در آنجا چاپخانه تأسیس شده است. چاپ و نشر و مطبوعات رابطه مستقیم و انکارناپذیری با یکدیگر دارند، به طوری که هرگاه سخن پیرامون کتاب و مطبوعات گفته شود، باید از چاپ و چاپخانه نیز صحبت به میان آید. چاپ ابزار اولیه و ضروری کار کتاب و مطبوعات است. بر تاریخ ورود نخستین دستگاه چاپ به بوشهر را می‌توان در عصر صفوی و افشار دانست. بر اساس تحقیقاتی که سید قاسم یاحسینی (مورخ و پژوهشگر استان بوشهر) انجام داده است

^۱ سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران

ظاهراً نخستین دستگاه چاپ به سال (۱۰۷۵ ه.ق/۱۶۶۵ م) و در دوران سلطنت شاه عباس توسط کشیش‌های کارملی از بندر بصره به بندر ریگ وارد شده و مدتی در آن بندر فعال بوده است (یا حسین، ۱۳۹۰: ۱۷). وادلا^۱ کنسول فرانسه در بوشهر در خلال سال‌های جنگ بین-المللی اول در کتاب «خلیج فارس» که به سال ۱۹۲۰ میلادی در پاریس به زبان فرانسه منتشر کرده می‌نویسد که «به سال ۱۶۶۵ راهبان کارم بصره، چند مدتی به بندر ریگ، یکی از بنادر کوچک ایران در خلیج فارس، مهاجرت کردند و کتابخانه و وسایل تبلیغات دینی خود را نیز به همراه خود به آن بندر انتقال دادند. از عبارت «وسایل و تبلیغات» می‌توان حدس زد که کشیش‌های کارملی یک دستگاه چاپ کوچک از بصره به بندر ریگ برده و در آنجا برای چاپ اوراق و جزوات تبلیغاتی خود از آن بهره برده‌اند (وادلا، ۱۳۶۴: ۱۵۳).

با توجه به اسناد و مدارک موجود نخستین چاپخانه بوشهر در قرن بیستم میلادی و در عصر قاجار «مظفری» نام داشته که به سال ۱۳۱۹ ه.ق/۱۹۰۰ م توسط میرزا عبدالحمید خان متین السلطنه ثقفی و به مدیریت و سرپرستی میرزا علی آقا لیب الملک شیرازی تأسیس شد. وی این چاپخانه را از هندوستان به بوشهر وارد کرد، در آن هنگام ایران رابطه اقتصادی خوبی با هندوستان داشت و بسیاری از کالاهای مختلف از جمله کتاب، روزنامه، وسایل و ابزار چاپ و تحریر از آن کشور وارد می‌کرد (همان: ۹۱).

از راست به چپ: آقا علی لیب الملک مظفری و میرزا عبدالحمیدخان متین السلطنه ثقفی، پیشگامان ورود نخستین دستگاه چاپ سنگی به بندر بوشهر و گردانندگان روزنامه مظفری.

^۱ Vadala

دومین چاپخانه‌ای که در بوشهر احداث شد چاپخانه احمدیه نام داشت که توسط چهار نفر از جمله آقا علی لیبب الملک مظفری، سید عبدالله علوی معروف به سید عبدالله صحاف و میرزا علی آقا مشهور به «نمکی» به سال ۱۳۲۹ ه.ق تأسیس شده است (یا حسینی، ۱۳۹۰: ۸۹). هنوز چند سالی از عمر چاپخانه احمدیه سپری نشده بود که مرحوم سید عبدالله علوی قسمتی از حروف و دستگاه آن را خریداری کرد. وی یک دستگاه مدرن دیگر نیز با کمک مرحوم سید حسین بلدی (اولین شهردار بوشهر^۱) از هندوستان وارد کرد و در ۱۵ شعبان سال ۱۳۳۳ ه.ق برابر با ۱۲۸۶ هجری شمسی «چاپخانه علوی»، را بنیان گذارد. این چاپخانه، که تا به امروز نیز به کارش ادامه می‌دهد، در طول دهه‌های اخیر در چاپ روزنامه و کتاب در بوشهر نقش مؤثری داشته است. در این چاپخانه از دوران رضا شاه تا اندکی پس از کودتای سال ۱۳۳۲، روزنامه‌های «نور افشان»، «خلیج ایران»، «ندای جنوب»، «سنگلاخ»، «دریا کنار» و در سال‌های پس از انقلاب هفته‌نامه‌های «آینه جنوب»، «نسیم جنوب»، «پیام جنوب»، «پیغام»، «سراج ساحل»، «صدای بوشهر»، «صدای بندر»، «چشم‌انداز جنوب» و ... به چاپ رسیده است. اکنون این چاپخانه دارای ۱۰۷ سال قدمت می‌باشد (همان: ۹۱).

شرح عکس: ورودی چاپخانه علوی در بندر بوشهر

چاپخانه تاریخی دیگری که باید از آن نام ببریم «چاپخانه خلیج» می‌باشد. این چاپخانه توسط مرحوم یوسف اخوت به سال ۱۳۱۲ شمسی، در زمان رضا شاه، تأسیس و راه اندازی شد و در آن زمان تنها روزنامه‌ی محلی «خلیج ایران» و برخی اعلانات عمومی به چاپ می‌رسیده است. این چاپخانه آخرین چاپخانه‌ای بود که در سرتاسر دوران حاکمیت پهلوی اول و دوم در

^۱ مرحوم سید حسین بلدی یکی از مردان خوشنام بوشهری بوده است. وی بازرگان بخشنده و مردم داری بود و اقدامات مفیدی در جهت رفاه مردم بوشهر انجام داد. بازار قدیم بوشهر به همت وی ساخته شده است. او نخستین شهردار بوشهر نیز بوده است.

بوشهر تأسیس شد پس از آن به مدت بسیار طولانی، یعنی پنجاه و دو سال، هیچ چاپخانه تازه‌ای در شهر بوشهر ایجاد و راه اندازی نشد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی چاپخانه‌های زیادی در بوشهر تأسیس شدند از جمله چاپخانه زارع، چاپخانه دشتستان، چاپخانه نور، چاپخانه ولیعصر، چاپخانه بهارستان، چاپخانه بشیری و... (همان: ۱۰۳).

روش پژوهش و جامعه آماری

این پژوهش از نوع مطالعات علم‌سنجی است و جامعه مورد مطالعه شامل کلیه کتاب‌های منتشر شده در فاصله سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ است. برای مطالعه داده‌ها، از روش‌های آماری توصیفی مانند فراوانی و درصد فراوانی استفاده شده است. در این پژوهش برای سرشماری آمار کتاب‌های منتشر شده، بانک اطلاعاتی کتابخانه ملی ایران (استخراج داده‌ها کتابشناسی ملی)، بانک اطلاعاتی مؤسسه خانه کتاب، سالنامه آماری یونسکو و دیگر سایت‌های اطلاع‌رسانی مورد مطالعه قرار گرفت. بانک اطلاعاتی کتابخانه ملی و خانه کتاب، اطلاعات جامعی در این خصوص ارائه می‌کردند، ولی ایراد کتابخانه ملی در این بود که تعدادی از کتاب‌هایی که در سال‌های مورد پوشش مطالعه حاضر فیها دریافت کرده بودند، ممکن بود به هر دلیل منتشر نشده باشند. در حالی که هدف این پژوهش بررسی کتاب‌های منتشر شده در سال‌های مورد مطالعه است. با بررسی و مطالعه قابلیت‌ها و آمار موجود در هر کدام از مراجع مذکور در نهایت بانک اطلاعات مؤسسه خانه کتاب کامل‌ترین بانک اطلاعاتی حوزه کتاب تشخیص داده شد و آمار موجود از بانک اطلاعاتی مؤسسه خانه کتاب استخراج شده است. از طرفی چون کتاب‌های منتشر شده از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به خانه کتاب ارسال می‌شود، بانک اطلاعاتی این مؤسسه جامع و کامل می‌باشد.

برپایه قانون ناشران موظفند به محض انتشار نسخه‌هایی از کتاب‌های تولید شده خود را به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تحویل دهند و دبیرخانه اداره کتاب پس از دریافت کتاب‌ها نسخه‌ای را در اختیار مؤسسه خانه کتاب قرار می‌دهد تا در بانک اطلاعاتی کتاب مؤسسه وارد شود. همچنین، با توجه به اینکه مؤسسه خانه کتاب نماینده موسسه جهانی شابک^۱ است ناشران در مراجعه‌های خود برای دریافت شابک جدید، موظفند کسری کتاب‌های خویش را کامل کنند. بنابراین، می‌توان ادعا کرد که پوشش این بانک نسبت به دیگر منابع مشابه روزآمدتر، کامل‌تر و دقیق‌تر است. بنابراین در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از سیاهه واریسی برگرفته از بانک اطلاعاتی مؤسسه خانه کتاب استفاده شده است.

¹ International ISBN Agency

یافته‌های پژوهشی

در ادامه وضعیت نشر کتاب استان بوشهر از نظر شاخص‌هایی مانند تعداد عناوین، چاپ اول و چاپ مجدد، ترجمه و تألیف، شمارگان و پوشش موضوعی کتاب‌های منتشر شده، وضعیت فعالیت ناشران و همچنین میزان کتاب‌های منتشر شده بر اساس قطع کتاب مورد مطالعه قرار می‌گیرد. جدول شماره ۱، روند رو به رشد تعداد کتاب‌های منتشر شده بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ را از لحاظ موضوعی نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع فراوانی کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ (به تفکیک موضوع)^۱

ردیف	موضوع	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	جمع
۱	کلیات	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۲	فلسفه و روانشناسی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۳	دین	۳۰	۱۱	۲۹	۱۹	۴۳	۲۰	۴۳	۱۴	۲۸	۵	۸۲	۲۴۵
۴	علوم اجتماعی	۱	۱۰	-	۴	۴	۱	۱	۳	۱	۱	۲۱	۶۲
۵	زبان	۱	۱	۲	۲	-	-	-	-	-	-	-	۶
۶	علوم طبیعی و ریاضیات	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۷	علوم عملی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۸	هنر	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۹	ادبیات	۳	۱۸	۱۵	۱۴	۳۶	۱۴	۲۰	۱۴	۱۸	۱۴	۱۱۱	۳۲۲
۱۰	تاریخ و جغرافیا	۲	۵	۴	۴	۴	۱۰	۱۱	۱۰	۱۱	۱۰	۷۲	۲۱۵
	جمع	۱۰	۳۸	۴۸	۴۱	۱۰۰	۶۰	۱۰۰	۴۹	۶۰	۶۰	۳۳۱	۱۰۰۰

کتاب‌های حوزه دین و ادبیات همواره درصد بالایی از کل عناوین منتشر شده و کتاب‌های حوزه فلسفه و روانشناسی، کلیات و علوم طبیعی و ریاضیات همواره درصد پایینی از عناوین منتشر شده در سال‌های مختلف را به خود اختصاص داده‌اند. در دوره‌ی ده ساله مورد بررسی، تعداد ۳۳۴ عنوان کتاب در بوشهر منتشر شده است که در همه سال‌ها (به استثناء سال ۱۳۹۰) میزان کتاب منتشر شده نسبت به سال ۱۳۸۰ رو به رشد بوده است. بیشترین تعداد کتاب در سال ۱۳۸۳ با ۶۰ عنوان کتاب، ۶ برابر رشد را نسبت به سال ۱۳۸۰ با ۱۰ عنوان داشته است. در مجموع بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ تعداد ۲ عنوان کتاب در حوزه کلیات منتشر شده است که یک عنوان در سال ۱۳۸۱، و یک عنوان در سال ۱۳۸۷ منتشر شده و در دیگر سال‌ها کتابی در خصوص کلیات منتشر نشده است. بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ تعداد ۱ عنوان کتاب

^۱ اطلاعات ارائه شده در جدول فوق بر اساس اطلاعات موجود در سایت خانه کتاب به آدرس:

<http://www.ketab.ir> استخراج گردیده است. بدین ترتیب که با توجه به سال‌های مورد بررسی (۱۳۸۰-۱۳۹۰) کتابهای منتشر شده در استان بوشهر بر اساس موضوع (ده رده اصلی دانش) مورد بررسی قرار گرفته است.

در حوزه فلسفه و روانشناسی، در سال ۱۳۸۹ منتشر شده است که در دیگر سالها در این خصوص کتابی منتشر نشده است. تعداد ۸۲ عنوان کتاب بین سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۰ در حوزه دین منتشر شده است. بیشترین میزان نشر کتاب در حوزه دین مربوط به سالهای ۱۳۸۲ با ۱۹ عنوان و ۱۳۸۳ با ۲۰ عنوان و کمترین میزان کتاب در این حوزه نیز مربوط به سال ۱۳۸۹ بدون کتاب منتشره در این حوزه موضوعی می‌باشد. در باره روند رشد، رشد مختلفی در این حوزه دیده می‌شود. بیشترین رشد سالانه (نسبت به سال قبل) مربوط به سال ۱۳۸۱ به میزان ۲۶۶/۶ درصد می‌باشد. بیشترین افت در سال ۱۳۸۹ با ۱۰ درصد کاهش (بدون نشر) و در سال ۱۳۸۵ به میزان ۶۴/۲ درصد بوده است.

در مجموع تعداد ۲۱ عنوان کتاب بین سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ در حوزه علوم اجتماعی منتشر شده است. بیشترین میزان نشر کتاب در حوزه علوم اجتماعی مربوط به سال ۱۳۸۷ با ۶ عنوان و در سالهای ۱۳۸۱، ۱۳۸۸ و ۱۳۹۰ کتابی منتشر نشده است. بین سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ تعداد ۹ عنوان کتاب در حوزه زبان منتشر شده است. بیشترین میزان نشر کتاب در حوزه زبان مربوط به سال ۱۳۸۱ و ۱۳۸۴ با ۲ عنوان کتاب می‌باشد و در سالهای ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۶ و ۱۳۹۰ کتابی در حوزه زبان منتشر نشده است. در حوزه علوم طبیعی و ریاضیات، بین سالهای مورد بررسی تعداد ۶ عنوان کتاب منتشر شده است. در سالهای ۱۳۸۲، ۱۳۸۵، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ هر کدام فقط ۱ عنوان کتاب منتشر شده است و در دیگر سالها کتابی در حوزه علوم طبیعی و ریاضیات منتشر نشده است.

در حوزه علوم عملی، در مجموع بین سالهای مورد بررسی تعداد ۱۹ عنوان کتاب منتشر شده است. بیشترین تعداد کتاب منتشر شده مربوط به سالهای ۱۳۸۷ و ۱۳۸۹ هر کدام با ۵ عنوان کتاب و در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۲، ۱۳۸۱، ۱۳۸۴ و ۱۳۸۷ کتابی در این خصوص منتشر نشده است. در حوزه هنر بین سالهای ۱۳۸۰-۱۳۹۰، تعداد ۱۱ عنوان کتاب منتشر شده است. بیشترین تعداد کتاب منتشر شده مربوط به سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۸۶ با ۳ عنوان کتاب بوده است. در سالهای ۱۳۸۰-۱۳۸۲-۱۳۸۷ و ۱۳۹۰ در این خصوص کتابی منتشر نشده است. در حوزه ادبیات، بین سالهای مورد بررسی تعداد ۱۱۱ عنوان کتاب منتشر شده است که بیشترین کتاب منتشر شده در سالهای ۱۳۸۱ و ۱۳۸۵ هر کدام با ۱۵ عنوان کتاب منتشر شده و کمترین میزان کتاب در سال ۱۳۹۰ با ۲ عنوان کتاب بوده است. بیشترین رشد سالانه (نسبت به سال قبل) مربوط به سال ۱۳۸۱ به میزان ۵۰ درصد و بیشترین افت در سال ۱۳۹۰ با ۶۰ درصد بوده است.

در حوزه تاریخ و جغرافیا، بین سالهای مورد مطالعه تعداد ۷۲ عنوان کتاب منتشر شده است. بیشترین تعداد کتاب منتشر شده در سال ۱۳۸۳ با ۲۳ عنوان و ۱۳۸۴ با ۱۵ عنوان بوده

است و کمترین میزان کتاب منتشر شده در سال ۱۳۹۰ بدون کتاب منتشر شده می‌باشد. بیشترین رشد سالانه (نسبت به سال قبل) مربوط به سال ۱۳۸۳ به میزان ۴۷۵ درصد بوده است. همچنین بیشترین افت مربوط به سال ۱۳۹۰ بدون نشر و در سال ۱۳۸۶ با ۹۰/۹ درصد کاهش رو به رو بوده است.

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ به تفکیک ترجمه و تألیف، نوبت چاپ، تیراژ کل و متوسط^۱

تیراژ کل	تعداد چاپ مجدد		چاپ اول		تعداد تألیف		تعداد ترجمه		عنوان	وضعیت نشر سال
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۵۹۷۰۰	۱۰	۱	۹۰	۹	۸۰	۸	۲۰	۲	۱۰	۱۳۸۰
۱۱۵۹۰۰	۵,۲۶	۲	۹۴,۷۳	۳۶	۹۴,۷۳	۳۶	۵,۵۵	۲	۳۸	۱۳۸۱
۱۴۳۶۰۰	۱۲,۱۹	۵	۸۷,۸۰	۳۶	۸۷,۸۰	۳۶	۱۲,۱۹	۵	۴۱	۱۳۸۲
۱۹۷۱۰۰	۲۳,۳	۱۴	۷۶,۶	۴۶	۸۸,۳۳	۵۳	۱۱,۶۶	۷	۶۰	۱۳۸۳
۱۲۶۰۰۰	۱۴,۲۸	۷	۸۵,۷	۴۲	۸۳,۶۷	۴۱	۱۶,۳۲	۸	۴۹	۱۳۸۴
۶۵۵۰۰	۷,۳۱	۳	۹۲,۶۸	۳۸	۹۵,۱۲	۳۹	۴,۸۷	۲	۴۱	۱۳۸۵
۵۷۹۰۰	۱۷,۳۹	۴	۸۲,۶	۱۹	۹۵,۶۵	۲۲	۴,۳۷	۱	۲۳	۱۳۸۶
۱۰۹۷۰۰	۳,۲۲	۱	۹۶,۷۷	۳۰	۹۳,۵۴	۲۹	۶,۴۵	۲	۳۱	۱۳۸۷
۱۹۱۵۰	۰	-	۱۰۰	۱۴	۹۲,۸۵	۱۳	۷,۱۴	۱	۱۴	۱۳۸۸
۲۶۵۰۰	۰	-	۱۰۰	۲۱	۹۵,۲۳	۲۰	۴,۷۶	۱	۲۱	۱۳۸۹
۶۱۰۰	۱۶,۶۶	۱	۸۳,۳۳	۵	۸۳,۳۳	۵	۱۶,۶۶	۱	۶	۱۳۹۰
۹۲۷۱۵۰	۱۱,۳۷	۳۸	۸۸,۶۲	۲۹۶	۹۰,۴۱	۳۰۲	۹,۵۸	۳۲	۳۳۴	جمع کل

با توجه به جدول شماره ۲ نشان می‌دهد تعداد کل عناوین منتشر شده طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ همواره با فراز و نشیبی همراه بوده است. این روند، از ابتدا تا سال ۱۳۸۳ با رشد رو به رو بوده است، تعداد ۱۰ عنوان کتاب منتشر شده در سال ۱۳۸۰ با حدود

^۱ اطلاعات ارائه شده در جدول فوق بر اساس اطلاعات موجود در سایت خانه کتاب به آدرس: <http://www.ketab.ir> استخراج گردیده است. بدین ترتیب که با توجه به سال‌های مورد بررسی (۱۳۸۰-۱۳۹۰) کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر بر اساس تألیف، ترجمه، نوبت چاپ مورد بررسی قرار گرفته تا مشخص شود چه تعداد کتاب در این خصوص بوده است.

۱۰ برابر افزایش به ۶۰ عنوان در سال ۱۳۸۳ رسیده است. اما، از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ با کاهش رشد رو به رو بوده است. بیشترین تعداد عناوین منتشر شده در سال ۱۳۸۳ با ۶۰ عنوان و کمترین آن در سال ۱۳۹۰ با ۶ عنوان بوده است. بیشترین رشد سالانه مربوط به سال ۱۳۸۱ با ۲۸۰ درصد افزایش و بیشترین افت مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۷۱/۴ درصد کاهش بوده است.

کتاب‌های ترجمه

تعداد کتاب‌های ترجمه‌ای در این سال‌ها همواره افت و خیزهایی داشته است به این صورت که سال ۱۳۸۲ به میزان ۱۵۰ درصد بیشترین رشد را نسبت به سال قبل (۱۳۸۱) داشته است. بیشترین افت نیز مربوط می‌شود به سال ۱۳۸۵ که ۷۵ درصد نسبت به سال قبل (۱۳۸۴) بوده است.

کتاب‌های تألیفی

با مشاهده نتایج بدست آمده مشخص می‌شود که از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۳ رشد کتاب‌های تألیفی رو به بالا بوده است و بعد از آن با افت و خیزهایی همراه بوده است. بیشترین رشد کتاب‌های تألیفی مربوط به سال ۱۳۸۱ با ۳۵۰ درصد افزایش نسبت به سال قبل و بیشترین افت مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۷۵ درصد کاهش نسبت به سال قبل بوده است.

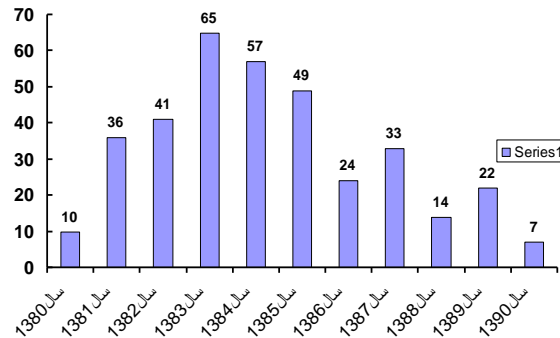
کتاب‌های چاپ اول

در این سال‌ها، بیشترین میزان رشد سالانه کتاب‌های چاپ اول مربوط به سال ۱۳۸۱ با ۲۷ عنوان افزایش نسبت به سال قبل (۳۰۰ درصد) و بیشترین افت مربوط به سال ۱۳۹۰ با ۷۶,۱۹ درصد کاهش بوده است. همچنین بیشترین رشد سالانه کتاب‌های چاپ مجدد مربوط به سال ۱۳۸۳ با ۹ عنوان افزایش (۱۸۰ درصد) و بیشترین افت مربوط به سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ بدون نشر بوده است.

تیراژ کل

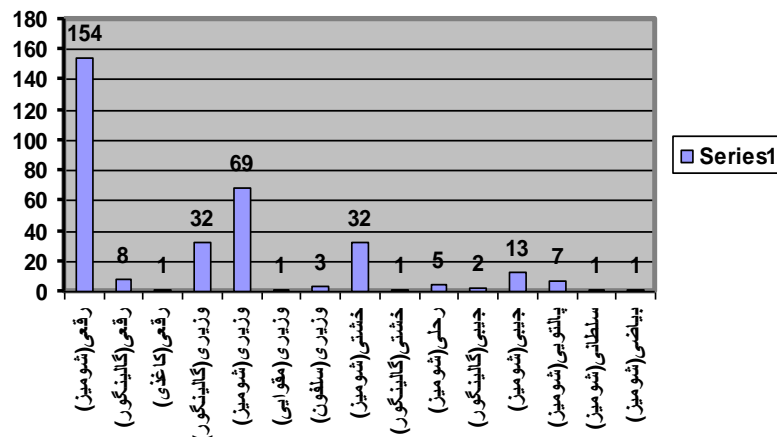
تیراژ کل کتاب‌های منتشر شده طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ همواره دستخوش تغییراتی بوده است به طوری که بیشترین رشد در سال‌های ۱۳۸۱ با ۹۴,۱۳ درصد و سال ۱۳۸۷ با ۸۹,۴۶ درصد افزایش و در سال ۱۳۸۸ بیشترین افت سالانه با ۸۲,۵۴ درصد کاهش را شاهد هستیم. به طور متوسط درصد رشد تیراژ کتاب در سال‌های مورد بررسی برابر ۵۳,۵ درصد می‌باشد.

فعالیت ناشران

نمودار ۱) : فراوانی میزان فعالیت ناشران به تفکیک هر سال در استان بوشهر (۱۳۸۰-۱۳۹۰)^۱

بر اساس داده‌های نمودار ۱، که میزان فعالیت ناشران فعال در استان بوشهر بین سال‌های مورد بررسی را نشان می‌دهد، سال ۱۳۸۳ با ۶۵ عنوان، و سال ۱۳۹۰ با ۷ عنوان به ترتیب بیشترین و کمترین فعالیت ناشران را نشان می‌دهد. همچنین میزان فعالیت دیگر ناشران فعال در استان بوشهر به تفکیک هر سال عبارت بودند از : ۱۳۸۰، ۱۰ ناشر؛ ۱۳۸۱، ۳۶ ناشر؛ ۱۳۸۲، ۴۱ ناشر؛ ۱۳۸۴، ۵۷ ناشر؛ ۱۳۸۵، ۴۹ ناشر؛ ۱۳۸۶، ۲۴ ناشر؛ ۱۳۸۷، ۳۳ ناشر؛ ۱۳۸۸، ۱۴ ناشر؛ ۱۳۸۹، ۲۲ ناشر .

نمودار ۲) فراوانی کتاب‌های منتشره بر اساس قطع کتاب در استان بوشهر (۱۳۸۰-۱۳۹۰)^۲

^۱ اطلاعات نمودار ۱ نیز از بررسی به عمل آمده از سایت خانه کتاب به آدرس: <http://www.ketab.ir> بدست آمده است. بدین ترتیب که با توجه به سال‌های مورد بررسی (۱۳۸۰-۱۳۹۰) میزان فعالیت ناشران در تمامی زمینه‌ها به تفکیک هر سال مورد بررسی قرار گرفته است.

^۲ اطلاعات ارائه شده در نمودار ۲ از سایت خانه کتاب به آدرس: <http://www.ketab.ir> استخراج گردیده است. اطلاعات ارائه شده در نمودار فوق نشان می‌دهد که بیشترین و کمترین قطع کتاب‌های منتشر شده در چه قالبی بوده‌اند

بر اساس نمودار شماره ۲، بیشترین کتاب‌های منتشر شده در سال‌های مورد بررسی بر اساس قطع کتاب رقعی شومیز با ۱۵۴ عنوان، و وزیری (شومیز) با ۶۹ عنوان کتاب بیشترین و کمترین آنها بیاضی (شومیز)، سلطانی (شومیز)، خشتی (گالینگور)، وزیری (مقوایی)، رقعی (کاغذی) هر کدام ۱ عنوان کتاب بوده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

انتشار کتاب در هر جامعه از شاخص‌های اصلی رشد فکری و معنوی است. نشر بنا به طبیعتش فضاساز و فرهنگ‌آور است و مهم‌ترین و نیرومندترین اهرم‌های تحول فکری و فرهنگی‌ست. امروزه میزان انتشار کتاب در هر جامعه یکی از ملاک‌های توسعه‌یافتگی به شمار می‌رود.

پژوهش حاضر به بررسی وضعیت نشر کتاب در استان بوشهر بین سال‌های ۱۳۸۰ - ۱۳۹۰ پرداخته است. نتایج بررسی‌ها نشان داد که در مجموع تعداد ۳۳۴ عنوان کتاب در بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ در زمینه‌های موضوعی متفاوتی در استان بوشهر به چاپ رسیده است. که به ترتیب در همه سال‌ها (به استثناء سال ۱۳۹۰) میزان کتاب‌های منتشر شده روند رو به رشدی داشته است. بیشترین تعداد کتاب‌های منتشر شده در سال ۱۳۸۳ با ۶۰ عنوان و کمترین آن در سال ۱۳۹۰ با ۶ عنوان بوده است. به لحاظ موضوعی نیز نتایج بررسی نشان داد کمترین کتاب‌های منتشر شده به ترتیب در حوزه فلسفه و روانشناسی با یک عنوان و کلیات با دو عنوان بوده است. همچنین در این خصوص نیز بیشترین کتاب‌های منتشر شده به ترتیب در حوزه ادبیات با ۱۱۱ عنوان (۳۲/۲٪)، حوزه دین با ۸۲ عنوان (۲۴/۵٪) و تاریخ و جغرافیا با ۷۲ عنوان (۲۱/۵٪) بوده است. نتایج این پژوهش هم سو می‌باشد با نتایج مهدیانی و مرتضوی (۱۳۸۲) و مکی‌زاده (۱۳۸۲) که در پژوهش‌های خود بیشترین کتاب‌های منتشر شده در حوزه ادبیات و دین می‌باشند. نتایج این پژوهش هم جهت می‌باشد با نتایج بررسی باب‌الحواحجی و همکاران (۱۳۹۰) که به بررسی تألیف و ترجمه، چاپ نخست و چاپ مجدد کتاب‌های منتشر شده پرداخته‌اند. بررسی‌های این پژوهش نشان داد که ۹۰ درصد کتاب‌ها تألیفی، ۸۸ درصد کتاب‌ها چاپ نخست و ۱۱ درصد کتاب‌های منتشر شده چاپ مجدد می‌باشند.

با بررسی و مطالعه در پژوهش‌های صورت گرفته، می‌توانیم به چندین نکته از دلایل رشد کتاب‌های منتشر شده در زمینه‌های ادبیات، دین و تاریخ و جغرافیا در استان بوشهر که در پارگراف قبل ذکر شد، اشاره بکنیم: ۱. در مورد کتاب‌های دینی، طبیعی است که دولت و حکومت از این نوع کتاب‌ها نه تنها استقبال می‌کنند بلکه برای چاپ و توزیع و فروش آن هم شیوایی فراهم می‌کنند، این مورد تنها شامل بوشهر نیست و در تمام نقاط ایران جاری و ساری

است. ۲. اما در مورد ادبیات نیز گرچه بی‌ارتباط با مسائل دینی نیست و بسیاری از مضامین اجتماعی و دینی ما به زبان ادبیات (شعر یا نثر) منتشر می‌شود، ولی سابقه تاریخی بوشهر، شرایط جغرافیایی و اقلیمی، ارتباط با ملل مختلف، ورود مظاهر تمدن جدید به بوشهر، ایجاد یکی از نخستین مدارس به سبک نوین ایران (مدرسه سعادت)، ایجاد چاپخانه (ظاهراً چهارمین یا ششمین شهر ایران) چاپ و نشر روزنامه، خلق و خوی و ذوق مردم (که کمی هم به شرایط سخت جغرافیایی و اقلیمی ارتباط دارد) رفت و آمد شخصیت‌های فرهنگی (مانند رایبندرانات تاگور برنده جایزه ادبی نوبل از هند به بوشهر) سیاسی و تجاری و جهانگردان اروپایی و تأثیر فراوانی در خلق نویسندگان مشهوری مانند، صادق چوبک، رکن‌زاده آدمیت، علی دشتی، رسول پرویزی، مهدی سمسار، منیرو روانی‌پور، صفدری، احمد آرام، دکتر سیدجعفر حمیدی، یاحسینی و... و شاعران برخاسته از دل مردم مانند فایز دشتی، مفتون بردخونی، شفیق شهریاری و مرادی و شاعران نوپروز و پر آوازه ایران مانند منوچهر آتشی، علی باباچاهی، نعمتی و ده‌ها نفر دیگر ۳. در رابطه با تاریخ و جغرافیا نیز، بسته به نگرش دولت‌ها هر زمان فرق می‌کند. طی سال‌ها و دوره‌های گذشته کتاب‌های متعددی در حوزه تاریخ و جغرافیا به شکل متعددی چاپ شده است. به عنوان نمونه در حوزه هنری بوشهر نزدیک به ۶۶ جلد کتاب چاپ شده، که بیشتر در حوزه جغرافیا و تاریخ است و یا بنیاد ایران‌شناسی بوشهر از سال ۱۳۷۳ تا کنون بیش از ۴۰ کتاب به چاپ رسانده است که بیشتر تاریخی و یا جغرافیایی است. همچنین در همین دوره نزدیک به ۲۶ جلد کتاب در رابطه با مسائل تاریخی و جغرافیایی خلیج فارس و بوشهر به وسیله مترجم گرانقدر مرحوم حسن زنگه به چاپ رسید.

همچنین نتایج پژوهش در این زمینه نیز نشان داد که تعداد ۳۲ عنوان (۹/۵۸٪) کتاب‌های ترجمه‌ای؛ تعداد ۳۰۲ عنوان (۹۰/۴۱٪) کتاب‌های تألیفی بوده‌اند. همچنین در مجموع کل کتاب‌های منتشر شده ۸۸/۶۲٪ از کتاب‌ها چاپ اول و میزان ۱۱/۳۷٪ از کتاب‌ها دارای چاپ مجدد بوده‌اند.

پیشنهادات پژوهش

۱. نشر استانی درصدد پاسخ به بخش مهمی از نیازهای اطلاعاتی یک منطقه یا استان تشکیل می‌شود و بیشتر کتاب‌های هر استان، مربوط به تولیدات ناشران آن استان می‌باشد؛ بنابراین ضروری است ناشران استان بوشهر علاوه بر توجه ویژه به آثار دینی، ادبیات و تاریخ جغرافیا به دیگر بخش‌های علوم (مثل کلیات، فلسفه، علوم طبیعی...) نیز توجه ویژه داشته باشند.

۲. با توجه به قابلیت‌های موجود در استان بوشهر و وجود نویسندگان و شاعران سرشناس در حوزه‌های ادبیات، دین و تاریخ و جغرافیا وجود ناشران متخصص در دیگر بخش‌های علوم و یا وجود یک متخصص در کنار ناشران جهت ویراستاری علمی و تسهیل در امر نشر کتاب ضروری به نظر می‌رسد.

۳. کمک مالی به ناشران و چاپخانه‌ها در امر تجهیزاتی امکانات و دستگاه‌های پیشرفته.

۴. نشر محلی یا استانی برای رشد و شکوفایی زیر ساخت می‌خواهد، زیرساخت این شاخه از صنعت فرهنگی باید متناسب با نشر فعال در عصر ارتباطات باشد. زیرساختی که به ناشران امروزی امکان می‌دهد همکاران و طرح‌های انتشاراتی خود را فارغ از جغرافیای مکانی انتخاب کند. زیر ساخت لازم و متناسب ضروری و جزو اصلی‌ترین وظیفه اجتناب‌ناپذیر عوامل‌ناپذیر دولت است. صنعت فرهنگی بر اثر نبود زیرساخت آسیب می‌بیند.

منابع

- آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۷۸) شمه‌ای از کتاب، کتابخانه و نشر کتاب، تهران: کتابدار. / کتاب
- آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۸۰) چون و چرایی در باب سیاست های نشر کتاب، تهران: انتشارات کتابدار / کتاب
- باب‌الجوائجی، فهیمه، مطلبی، داریوش، حریری، نجلا و فرشاد مومنی (۱۳۹۰) «تحلیل آماری سیر تحول و زمینه‌های نشر کتاب ایران میان سال‌های (۱۳۵۸-۱۳۸۷)»، پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی، بهار و تابستان ۱۳۹۰، شماره اول، صص ۲۶۴-۲۴۱. / مقاله در مجله
- حمیدی، سیدجعفر (۱۳۷۳) «بستر جغرافیای قیام جنوب ایران»، مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت هشتادمین سال شهادت رئیس علی دلواری. / مجموعه مقالات
- حاجی‌شیزری، زهرا (۱۳۷۲) بررسی وضعیت کتاب‌های منتشر شده فارسی در زمینه علوم پزشکی در طی برنامه‌ریزی پنج ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۳۷۲-۱۳۶۸ در ایران، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم و پزشکی ایران. / پایان نامه
- دشتی، احمد (۱۳۷۸) نگاهی به تاریخچه مدرسه سعادت، بوشهر: کنگره بزرگداشت یکصدمین سالگرد تاسیس مدرسه سعادت، ۱۳۷۸. / مجموعه مقالات
- رنجبری، محمد (۱۳۸۰) بررسی وضعیت کتاب‌های منتشر شده در ایران از سال ۱۳۵۷ تا آخر اسفند ۱۳۷۸، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد مدیریت امور فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات. / پایان نامه
- شکوری، فرزانه (۱۳۷۸) مطالعه تطبیقی میان برآورد و تحقق اجرایی نشر کتاب در برنامه توسعه، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، / پایان نامه

- شوشه ریزف صدیقه (۱۳۷۶) بررسی وضعیت کتاب‌های منتشر شده در زمینه هنر در فاصله سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۵، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال. /پایان‌نامه
- صبوچی، مریم (۱۳۸۱) بررسی نقش ناشران مستقر در تهران در توسعه و پیشرفت فرهنگی کشور سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۷۰، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات. / پایان‌نامه
- مطلبی، داریوش (۱۳۸۷) «سیمای نشر کتاب در ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی (۱۳۵۸-۱۳۸۶)»، کتاب ماه کلیات اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، بهمن ۱۳۸۷، شماره ۱۳۴، صص ۹۷-۸۸. /مقاله در مجله
- مهدیانی، علیرضا و مرتضوی، حسن (۱۳۸۲) «سیمای نشر کتاب در ایران طی دو دهه‌ی اخیر»، فصلنامه رهیافت، زمستان ۱۳۸۲، شماره ۳۱، صص ۳۱-۲۴. /مقاله در مجله
- مرادی، نورالله (۱۳۵۰) « بررسی کتاب‌های ده ساله اخیر»، خبرنامه انجمن کتابداران ایران، شماره ۴. /مقاله در مجله
- مومنی‌مدادی، فرزانه (۱۳۶۶) بررسی و مقایسه انتشار کتاب در ایران در سال‌های ۱۳۵۶-۱۳۵۴ و ۱۳۶۶-۱۳۶۰، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشکده علوم و تربیت و روانشناسی، دانشگاه تهران. /پایان‌نامه
- مکی‌زاده، فاطمه (۱۳۸۲) « بررسی وضعیت نشر و ناشران کتاب در استان یزد»، فصلنامه کتاب، زمستان ۱۳۸۲، شماره ۴، دوره چهارده، صص ۳۴-۲۳. /مقاله در مجله
- وادلا. رمی (۱۳۶۴) خلیج فارس در عصر استعمار، ترجمه پرفسور شفیع جوادی، تهران: سحاب کتاب. / کتاب ترجمه
- یا حسینی، قاسم (۱۳۹۰) تاریخ چاپ و چاپخانه در بندر بوشهر، بوشهر: زمزمه‌های روشن. / کتاب
- Naylor, B. (2001). Zool. The library in the electronic age: Holdings and access. Konyvtar az electronics korban: allomany eliteltes es hozzaferes. Tudomanyos es muszak: Tajekoztatás 48(2),71-6.
- Yang, E. (2004). The trade book publishing industry in south Korea. Published online, springer science. Publishing research Quarterly, 19(4), 44-37.